

บทที่ 3

ศาสนาจีน (Jainism)

ประวัติศาสดา

ศาสนาจีน (เซนหรือไชนะ) เกิดขึ้นในภาคหนึ่งของประเทศอินเดียประมาณยุคเดียวกับพุทธสมัย

ศาสดาของศาสนานี้ชื่อ ชินวธรรมาน หรือ มหาวีระ “มีกล่าวในศิลาจารึกของพระเจ้าอโศก พระชินวธรรมานหรือพระมหาวีระ มีประวัติว่าเป็นโอรสของพระสิทธารถในสกุล ชญาตฤกษ์ตรีย์ เกิดในกฤตธรรมแคว้นไพศาลี มารดาชื่อ ตฤศลา เป็นกนิษฐภคินีของท้าวเจฏกะ บางทีเรียกท้าววิเศษ ธิดาของท้าวเจฏกะชื่อเจลดนา เป็นชายาของท้าวเศรษฐิกหรือพิมพิสาร พญาแห่งมคธประเทศ¹ เมื่อประสูติจากครรภ์มารดา จึงได้ชื่อว่า “วธรรมาน” และบรรดาโหราจารย์ได้ทำนายลักษณะของกุมารไว้ 2 ประการคือ จะได้เป็นจักรพรรดิหรือศาสดา เจ้าชายวธรรมานได้เล่าเรียนจากพรหมณาจารย์และพระอาจารย์ มีความรู้ในวิทยาพิเศษ 3 ประการ คือวิชายิงธนู วิธีฝึกม้าป่าซึ่งไม่มีใครสามารถจับได้ และวิชาหมอช้าง มีเรื่องเล่าว่า

“ขณะเยาว์วัย วันหนึ่งเจ้าชายเสด็จประพาสเล่นในอุทยานหลวงกับพวกเพื่อน ๆ บรรดาซึ่งเป็นบุตรของมนตรี ขณะกำลังเล่นก็พาเปล็ดเปล็นกันอยู่ ช้างพลายเมามันเชือกหนึ่งหลุดจากโรงบุกเข้าไปในเขตพระอุทยานและตรงเข้าจะทำร้าย เด็กอื่นพอเห็นพลายตกมัน ก็ตกใจกลัวพากันวิ่งหนีเอาตัวรอด

วธรรมานไม่เป็นผู้ฉลาด แม้เห็นช้างเมามันตรงเข้ามาก็ตั้งสติมั่นยืนตรงกับที่คอยที่อยู่ เมื่อช้างวิ่งตรงเข้ามาใกล้ตัว วธรรมานกระโดดเข้าจับวง (ซึ่งช้างกำลังเงี้ยว) ตามวิธีซึ่งได้รับการฝึกฝนมาจากควาญหลวงชั้นสูงหลังบังคับได้แล้วลงขอสับ ชักกลับไปถึงโรงช้างมอบให้นายควาญช้างได้”² คนทั้งหลายจึงเรียกพระนามใหม่ของเจ้าชายว่า “มหาวีระ” เมื่ออายุได้ 19 ปี พระราชาบิดาได้จัดอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธา และมีธิดาองค์หนึ่งทรงพระนามว่าอินชา (ปรียทรรศนา) เมื่อวธรรมานมีอายุได้ 28 ปี จึงได้สละความเป็นผู้ครองเรือนถือเพศเป็นนักพรต เทียวเร่ร่อนพเนจรบำเพ็ญตนเป็นผู้ขอ

¹ เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, *ลัทธิของเพื่อน* (พระนคร: กลังวิทยา, 2514), หน้า 55.

² เสฐียร พันธรั้งษ์, *ศาสนาเปรียบเทียบ* (พระนคร: แพรวพิทยา, 2513), หน้า 110--111.

¹ เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, *ลัทธิของเพื่อน* (พระนคร: กลังวิทยา, 2514), หน้า 55.

² เสฐียร พันธรั้งษ์, *ศาสนาเปรียบเทียบ* (พระนคร: แพรวพิทยา, 2513), หน้า 110--111.

พระมหาวีระ ได้ท่องเที่ยวบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่ 12 ปี โดยยึดถือหิงสกรรม คือความนิ่ง และ
ได้บรรลุธรรมขั้นสูงสุด ถือว่าเป็นผู้หลุดพ้น ตรัสรู้และได้เป็น *เกวลิม* และ *พระชินะ* เมื่อพระมหาวีระ
บรรลุธรรมสูงสุดแล้ว จึงได้ประกาศศาสนาเที่ยวสั่งสอนศาสนาชนในดินแดนแคว้นต่าง ๆ เช่นแคว้น
โกศล วิเทหะ มคธ อังคะ และอื่น ๆ มีผู้เลื่อมใสเป็นอันมาก พระมหาวีระใช้เวลาสั่งสอนสาวกของตน
อยู่ 30 ปี และมีอายุยืนถึง 70 ปี จึงเข้าสู่ *ไกววัลย์* (นิพพาน) ณ เมืองปาวา

ศาสนาของศาสนาชนมีมาแล้วในอดีต 23 องค์ พระมหาวีระเป็นองค์ที่ 24 และถือ
ว่าเป็นองค์สุดท้าย ศาสดานั้นเรียกว่า *ตริถังกร* เป็นผู้ปราศจากเครื่องรังวัด คือความยินดีและความเสีย
ใจ ได้แก่ราคะ และโทษ เป็นผู้หลุดพ้น มีดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์เป็นอมตะ “นามของตริถังกร
ของศาสนาชนในอดีต ปรากฏในคัมภีร์พระเวทและปุราณะ ดังต่อไปนี้

ฤๅษภ, อชิต, สัมภว, อภินันท, สุมาติ, ปัทมประภา, สุภาสวา, จันทรประภา, บุษปทันต,
สีตลา, เศรยานส, วสุปุชว, วิมลา, อนันต, ธรรม, สันติ, คุณุ, จรา, มัลติ, มุนีสูวรัต, นมิ, เนมิ,
ปารศว, และวธรรมาน”³

“ตริถังกร เป็นผู้มีวิญญาณบริสุทธิ์หลุดพ้นจากเครื่องวัดจริง เพราะประกอบด้วยคุณสมบัติ
10 ประการ คือ

1. สามารถปกป้องอันตรายได้ในรัศมี 800 ไมล์
2. ยกตัวขึ้นพ้นจากแผ่นดินได้ไม่ว่า เวลาเดิน ยืน หรือนั่ง
3. สามารถเผชิญหน้ากับทุกคนได้ทั้ง 4 ทิศ
4. ป้องกันอันตรายให้แก่บุคคลที่อยู่รอบข้างได้
5. สามารถระงับทุกขเวทนาใด ๆ ได้
6. ดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่แตะต้องอาหาร
7. มีความสามารถในศิลปะและวิทยาการทุกประเภท
8. เล็บและผมไม่งอก
9. ลืมตาได้โดยไม่ต้องกระพริบ
10. ร่างกายไม่มีเหงา⁴”

ตริถังกร ยังประกอบด้วยคุณสมบัติอันเลิศอีก 4 ประการคือ มีความรู้สึกผิดชอบเป็นเลิศ
มีความรู้เป็นเลิศ มีพลังเป็นเลิศ และมีความสุขเป็นเลิศ

³ Shri Krishna, Saksena, *Jainism: Living Schools of Religion* (Littlefield: Adom & Co., 1965), p. 48.

⁴ *Ibid.*, p. 52.

คัมภีร์ของศาสนาและการสังคายนา

คัมภีร์ของศาสนาซิกข์ เรียกว่า *อาคม* (สัทธานต์) ซึ่งจารึกบัญญัติหรือวินัยเป็นคัมภีร์กล่าวถึงเรื่องราวประเภทชาดกในศาสนา

คัมภีร์ของศาสนาซิกข์ สานุศิษย์ได้รวบรวมไว้ภายหลังศาสดาโกวัลย์ (นิพพาน) ได้ 200 ปี ศาสดาของศาสนาซิกข์ได้ชื่อว่า นีรคันธ์ หรือ นีรครนธ์ หมายถึงผู้ปราศจากคัมภีร์นั่นเอง กล่าวคือ คัมภีร์ของศาสนานี้เพิ่งมาจัดกันภายหลัง

ศาสนาซิกข์ มีการสังคายนาพระธรรมวินัยของคนครั้งหนึ่งที่กรุงปาฏลีบุตรภายหลังการโก-วัลย์(นิพพาน) ของศาสดามาได้ 800 ปี ประธานของการทำสังคายนา คือเทวาริ ที่ประชุมได้รวบรวมคำสอนออกเป็นหมวดหมู่ คัมภีร์ซิกข์ แบ่งได้ดังนี้

1. 12 อังคะ หมวดสุดท้ายของอังคะแบ่งออกเป็น
2. 14 ปุรว
3. 5 ปกรณ พร้อมกับสูตรอีก 1 สูตร⁵

“คัมภีร์ของศาสนาซิกข์ เมื่อเปรียบเทียบกับพระไตรปิฎกแล้ว แบ่งออกได้ดังนี้
อาคม หรือ สัทธานต์

1. 12 อังคะ
2. 12 อูปางคะ
3. 10 ปกรณะ
4. 10 เจทสูตร
5. 2 อาจาวิยมติ
6. 4 มุลสูตร⁶

นั่นคือ มีตัวบท คืออาคม หรือ สัทธานต์ และมีคำอธิบายคล้ายอรรถกถาและฎีกา อธิบายพระธรรมวินัย เพื่อความเข้าใจอีกชั้นหนึ่ง

คัมภีร์ของศาสนาซิกข์นี้ ส่วนมากใช้กันอยู่ในนิกายเศวตัมพร (พวกนุ่งขาว) พวกที่หมิ่นพร ไม่ใช่ ภาษาในคัมภีร์ครั้งแรกใช้ภาษามครและภาษาอื่นบ้าง และซิกข์ถือเป็นหลักในการจารึกคัมภีร์ คือ อปารังส หรือ ภาษาปรากฏต คัมภีร์เหล่านี้จารึกคำสอนของศาสดาอื่น ๆ ก่อนมหาวิระอีก 23 องค์ด้วย
หลักธรรมที่สำคัญ ๆ ของศาสนาซิกข์

หลักธรรมของศาสนาซิกข์ คือหนีจากสังสารทุกข์ ความหลุดพ้นจากสังสารทุกข์นี้เรียกว่า โมกษะ (Moksha) ธรรมที่จะนำไปถึงโมกษะคือ แก้ว 3 ดวง ได้แก่

⁵ Ibid., p. 50.

⁶ ฉลาค บุษลอย, ร.อ., *ประวัติวรรณคดีบ้านดอน 2* (พระนคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2506), หน้า 35,

1. ความเห็นชอบ (Right Conviction)
2. ความรู้ชอบ (Right Knowledge)
3. ความประพฤติชอบ (Right Conduct)

1. ความเห็นชอบ (Right Conviction) คือมีความเชื่อมั่นแน่วแน่ในพระชินซึ่งเดิมก็เป็นปุถุชนอย่างเรา แต่อาศัยความเพียรกล้า จึงบรรลุถึงความหลุดพ้นและมีบุญญาผล ท่านได้สั่งสอนความเจริญแก่บรรดามนุษยชาติซึ่งอยู่ในความทุกข์

2. ความรู้ชอบ (Right Knowledge) คือรู้ในหลักกัณฑ์ที่พระชินได้แสดงไว้ดังนี้ โลก (รวมโลกสวรรค์ โลกนรก หรือโลกอื่น ๆ ทั้งสิ้น) มีเป็นอยู่เองไม่มีผู้ควบคุมและตั้งอยู่เป็นนิรันดร มีภาวะสำคัญอยู่ 6 คือ อากาศ ธรรม อธรรม ยุคกาล และอนุปรมาณูแห่งวัตถุธาตุ อาศัยอนุปรมาณูเหล่านี้เข้ารวมกัน เกิดเป็นธาตุทั้งสี่คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และร่างกายมนุษย์ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในโลกด้วย โลกแบ่งออกเป็น 3 ภาค คือ ต่ำ กลาง สูง มีนรกสวรรค์มากมายหลายชั้น สิ่งทั้งสิ้นจัดเข้าอยู่ในชีพออยู่หมุคือ ชีวะ (jīva) และอชีวะ (Ajīva) ชีวะแบ่งออกเป็น 3 คือ

1. นิตยสิทธิ์ คือ เปี่ยมบริบูรณ์อยู่เสมออย่างพระชิน
2. มุกตาดม้น คือ วิญญาณอันหลุดพ้นแล้ว
3. พัทธาดม้น คือ วิญญาณยังถูกร้อยรัดอยู่

ยุคกาลของชินแบ่งออกเป็น 2 รอบ - มีกาลนานเหลือความสามารถของมนุษย์จะกำหนดได้ รอบหนึ่งเรียกว่า อุตสรวบีณี (รอบขึ้น) และอวสรวบีณี (รอบลง) รอบหนึ่งแบ่งออกเป็น 6 ปาง ในรอบอุตสรวบีณีมีปาง

(1) ชั่ว ชั่ว (ทุกข์ ทุกข์)	(4) ดี ชั่ว (สุข ทุกข์)
(2) ชั่ว (ทุกข์)	(5) ดี (สุข)
(3) ชั่ว ดี (ทุกข์ สุข)	(6) ดี ดี (สุข สุข)

ในรอบอวสรวบีณี เริ่ม ดี ดี ก่อน แล้วก็ลดลงมาตามลำดับเหมือนข้างต้น ในรอบอุตสรวบีณี อายุขัยและรูปร่างของมนุษย์เจริญขึ้นเป็นลำดับ และรอบอวสรวบีณีเสื่อมลงเป็นลำดับ โลกในเวลานี้อยู่ในรอบอวสรวบีณี ปางที่ห้าคือ ชั่ว เมื่อทั้งสองรอบนี้บรรจบเขตเรียกว่ายุคหนึ่ง ในรอบอวสรวบีณีมีพระชินมาโปรดยี่สิบสององค์ ในรอบอุตสรวบีณีซึ่งล่วงมาแล้วยี่สิบสององค์และจะมาภายหลังยี่สิบสององค์ พระชินองค์แรกแห่งรอบอวสรวบีณีมีอายุถึงแปดสิบสี่แสนปี มีขนาดกายห้าร้อยคันธนู (สามพันฟุต) องค์ที่สองและต่อ ๆ มา อายุขัยและขนาดกายลดลงเป็นลำดับ จนทั้งสององค์หลังที่สุดคือ ปารศวะและพระมหาวิระ สององค์นี้มีอายุขัยและขนาดเท่ามนุษย์ธรรมดา

3. ความประพฤติชอบ (Right Conduct) หมายถึง 2 ประการคือ 1. อณคารธรรม (ธรรมของบรรพชิต) 2. อคารธรรม (ธรรมของผู้ครองเรือน)

(1) อณคารธรรม เป็นการปฏิบัติของบรรพชิต คือ

- ก. ไม่เบียดเบียนสัตว์ (อหิงสา) ที่มีชีวิต ด้วยการกระทำที่เจ็บปวดด้วยวาจาหรือด้วยการกระทำอื่น ๆ
- ข. ไม่พูดเท็จต่อผู้ใด
- ค. ไม่ลักทรัพย์ของใคร
- ง. เป็นอยู่อย่างบริสุทธิ์ด้วยกาย วาจา ใจ อาทิ ไม่ดื่มน้ำเมา ไม่เสพเมถุน
- จ. ไม่ปรารถนาสิ่งใดเกินควร ไม่มีการทวงหนี้
- ฉ. ไม่กินอาหารในราตรี

เมื่อละเว้นบาปเหล่านี้แล้ว ต้องไม่เปิดช่องให้ผู้อื่นกระทำความผิดด้วย ธรรมเหล่านี้บรรพชิตถือเข้มงวด เช่น ในข้อ ก. จะต้องระวังทุกขณะ จะไปไหนต้องมีเครื่องปิดปากกันตัวแมลงพลัดเข้าไป และมีไม้กวาดสำหรับกวาดทางในที่ที่เดินหรือนั่ง เพื่อไล่สัตว์แมลงไปเสีย มีผ้ากรองน้ำติดตัวไปด้วยเสมอ เว้นการจาริกตลอด 4 เดือนในฤดูฝน เพราะฤดูนั้นสัตว์แมลงเกิดมาก จะเป็นอันตรายต่อฟองสัตว์ พืชคาม (เมล็ดพันธุ์ไม้) และภุตคาม (หน่อไม้) เมื่อมีกำลังร่างกายแข็งแรงต้องใช้ผ้ากรองผืนเดียว แม้จะอ่อนแออย่างไรก็ตาม จะต้องถือผ้ากรองเพียงสามผืนเท่านั้น (เตจิวริก) ต้องโกนผม หรืออย่างเคร่งครัดต้องถอนผมตนเอง ต้องประพฤติตนเป็นภิกษุขอเขากิน ห้ามอยู่ในหมู่บ้านแห่งเดียวมากกว่าหนึ่งคืนวันแต่กาลฝน ถือศีลอดอาหารจนตาย

(2) อคารธรรม เป็นการปฏิบัติของคฤหัสถ์ 12 ประการ คือ

(อนุพรต) ห้า

- (1) เว้นปาณาติบาตอย่างหยาบ
- (2) เว้นพูดเท็จอย่างหยาบ
- (3) เว้นลักฉ้อสิ่งของอย่างหยาบ
- (4) สันโดษในเมียบตณ
- (5) พอดีในความปรารถนา คือไม่เพิ่มเติมทรัพย์ในทางทุจริต

(คุณพรต) สาม

- (6) เว้นทางอันจะเป็นอาชญาให้ร้าย เช่น กินเนื้อสัตว์ และอาหารอันเป็นทางให้สัตว์ได้ทุกข์ เป็นต้นว่า น้ำผึ้ง เนยสด ตลอดถึงเล็กเพาะปลุก เพราะจะเป็นอันตรายแก่ตัวดิน

- (7) ไม่ออกพื้นที่เขตของตน โดยทิศใด ทิศหนึ่ง
- (8) พอดีในการใช้ การกิน
(สิกขาบท) สี่
- (9) ความมีตนเสมอ คือ ประพฤติตนเสมอดั้นเสมอปลาย
- (10) การฆ่าเพื่อพรตทุกเทศกาล
- (11) การจำอุโบสถ
- (12) ต้อนรับเลี้ยงดูแขกที่มาหา

ศาสตราจารย์ Hofrath Buhler แสดงมติว่า ความประสงค์ที่สอนเช่นนี้ก็เพื่อให้ฤๅษีผู้ฝ้าย
ขึ้นเป็นผู้ประพฤติดี มีความเมตตากรุณา เต็มใจทรมาณตนเป็นมหาบุรุษเทศนาและให้ประโยชน์แก่
สัตว์ทั่วหน้า

นิกายของศาสนาขิน

ศาสนาขิน แยกนิกายใหญ่เป็น 2 นิกาย คือ

1. เศวตัมพร คือ พวกนุ่งขาว
2. ทิฆัมพร คือ พวกนุ่งฟ้า หรือ ขีเปลือย

พวกทิฆัมพร ปฏิบัติธรรมโดยเคร่งครัด สามัญชนไม่สามารถปฏิบัติตามได้ มีกำหนดหลัก
ปฏิบัติที่สำคัญอยู่ 3 อย่าง คือ

- ก. ไม่กินอาหารใด ๆ บางทีแม้แต่ น้ำก็ไม่ยอมให้ล่วงล้ำคอ
- ข. ไม่ควรมีทรัพย์สินสมบัติใด ๆ ติดตัว แม้แต่ผ้านุ่ง ดังนั้นจึงสัญจรไปเพื่อปฏิบัติธรรมด้วย
กายอันเปลือยเปล่า
- ค. ไม่ยอมให้ผู้หญิงเป็นผู้บรรลุลิขธรรมได้

วรรณกรรมขิน

ศาสนาขินมีวรรณกรรมมากมาย ส่วนมากเป็นภาษาปรากฤต ทุก ๆ นิกายยอมรับนับถือ
คัมภีร์ซึ่งบรรจุคำสอนของศาสดาองค์สุดท้ายคือ พระมหาวิระ งานวรรณกรรมในสมัยต้น ๆ ของศาสนา
นี้ได้สูญหายไปเป็นจำนวนมาก และเมื่อศาสนานี้ถูกโจมตีจากศาสนาอื่น จึงต้องป้องกันตนเอง ด้วยจุด
ประสงค์นี้ศาสนาขินต้องทำตนให้เหมาะสมและใช้ศัพท์ปรัชญาทางภาษาสันสกฤต และโดยเหตุนี้จึง
ทำให้วรรณกรรมของศาสนาขินจารึกไว้เป็นภาษาสันสกฤตด้วย

ทรรศนะทางปรัชญาของศาสนาขิน

ทรรศนะทางปรัชญาของศาสนาขิน มีลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ

1. ความจริงที่รู้จักกันโดยสามัญสำนึก (Common sense Realism)
2. ความจริงมากมาย และจริงได้ในหลายแง่หลายมุม (Pluralism)

ทฤษฎีเหล่านี้ซึ่งเรียกว่า *นยะ* (Nayas) ทฤษฎีของชินวัชรเรื่องการพิจารณาหาความจริง ซึ่งพิจารณาได้หลายแง่หลายมุมเรียกว่า *อนเกันตวาท* (Anekāntavāda) การจะพิจารณาสิ่งใดนั้น พิจารณาได้หลายแง่หลายมุม ไม่ใช่พิจารณาในแง่เดียว

ทฤษฎี หรือ นยะของชิน ขึ้นต้นด้วยสยาท (Syād or Maybe) มีอยู่ 7 สยาทด้วยกันคือ

1. สยาท อสติ อาจเป็นไปได้
2. สยาท นสฺติ ไม่อาจเป็นไปได้
3. สยาท อสฺติ นสฺติ อาจเป็นไปได้ และไม่อาจเป็นไปได้
4. สยาท อวกตพฺย ไม่อาจพรรณนาได้
5. สยาท อสฺติ จ อวกตพฺย อาจเป็นไปได้ ไม่อาจพรรณนาได้
6. สยาท นสฺติ จ อวกตพฺย ไม่อาจเป็นไปได้ ไม่อาจพรรณนาได้
7. สยาท อสฺติ นสฺติ จ อวกตพฺย อาจเป็นไปได้ ไม่อาจเป็นไปได้ และไม่อาจพรรณนาได้

นยะทั้ง 7 นี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า *สัปตภังคินยะ* (Saptabhaṅginaya) หากจะสรุป นยะทั้ง 7 จะได้เพียง 5 คือ *มติ* (Mati) ความรู้ที่คิดได้เป็นสามัญ *ศรุต* (Sruti) ความรู้จากคัมภีร์ *อวาท* (Avadhi) ความรู้อันเป็นทิพย์ (เช่น ทิพยจักขุ) *มนปรายาย* (Manah-parayāya) ความรู้ใจคนอื่น *เกวลชญาณ* (Kevalajyāna) ความรู้โดยสิ้นเชิง

“อนเกันตวาทของศาสนาชิน เป็นไปอย่างกว้างขวาง สอนให้รักและเมตตาต่อสรรพสัตว์ ความเห็นตามทฤษฎีนี้กำหนดว่าการณ์อันใดไม่พิจารณา ไม่ได้ตัดสิน สิ่งนั้นเป็นเท็จโดยสิ้นเชิง เมื่อไม่มีสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นสัจจะทั้งสิ้น”⁷

จริยธรรมของศาสนาชิน

ศาสนาชินเป็นศาสนาแห่งการเสียสละ ยึดถือหลักอหิงสธรรม ไม่เบียดเบียนใคร ไม่แก่งแย่ง ไม่ก่อความทุกข์ให้แก่ผู้ใด จะเห็นได้จากคำสอนของศาสนาชิน

“บุคคลควรช่วยเหลือผู้อื่น ควรให้รองเท้า ควรให้ร่มแก่บุคคลที่ไม่มี ผู้ฉลาดไม่ควรละเว้นการช่วยเหลือเหล่านี้ บุคคลไม่ควรโกรธในเมื่อถูกตีถูกด่า ควรทำใจให้สะอาด ควรอดกลั้นไม่แสดงออก และไม่ควรถูกเสียดังเพราะความโกรธ”

“นักพรตไม่ควรมีโทษแม้ถูกทำร้าย ไม่ควรเปิดใจให้ความคิดอันเป็นบาปไหลเข้ามา ชนิดธรรมเป็นคุณธรรมอันสูงสุด นักพรตควรมีสมาธิเป็นอาหารใจ”

⁷ Shri Krishna, *op cit.*, p. 130

“นักพรต ควรวรภัตต์ทั้งหลาย แม้ผู้ไม่ได้รักตน จงปราศจากความโกรธเกลียดใด ๆ การ
ชนะเสียซึ่งความรัก ความเกลียดและความเห็นผิดเป็นการตัดเสียซึ่งโซ่แห่งกรรม”

“การสั่งสอนให้ได้รับความจริง การหลีกเลี่ยงซึ่งความโง่และความหลงและการทำลาย
เสียได้ซึ่งความรักและความเกลียด เป็นทางพาไปถึงความเปลื้องทุกข์เป็นที่สุด”

จริยธรรมที่ถือว่าสูงสุดอีกอันหนึ่งในศาสนาซัน ก็คือความเป็นผู้มีชีวิตสันโดษ ชีวิตนั้นเนื่อง
ด้วยผู้อื่น⁸

ลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมศาสนาซัน

ลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมศาสนาซันนั้นมีรสเดียว คือ วิมุติรส เป็นรสแห่งความหลุด
พ้นจากเครื่องรัดรั้งทั้งปวง หลักธรรมมุ่งสอนให้ยึดหลักอหิงสธรรม ไม่เบียดเบียนต่อผู้หนึ่งผู้ใด ถือ
สันโดษ ซึ่งเป็นสิ่งยากยิ่งที่สามัญชนจะปฏิบัติตามได้ ศาสนานี้มุ่งผลถึงความสันติแห่งสังคมและโลก
อย่างแท้จริง การปฏิบัติตนนั้นก็เพื่อมุ่งนิพพานเป็นที่สุด

⁸ เสฐียร พันธรั้งษ์, *ศาสนาเปรียบเทียบ* (พระนคร: แพร่พิทยา. 2513), หน้า 125 – 126.